

Monipaikkaisuuden merkitys maaseudun palvelurakenteen kehittämisessä

Elina Puhakka

LuK-seminaari ja -tutkielma

790351A

Maantieteen tutkinto-ohjelma

Oulun yliopisto

10.5.2021

Tiivistelmä

Monipaikkaisuus on käsitteenä monelle vielä melko tuntematon. Kyseessä on kuitenkin aluekehityksen kannalta merkittävä ilmiö, jonka tutkiminen ja huomioiminen voi tuoda kunnille ja niiden aluekehitystyöhön merkittäviä hyötyjä. Monipaikkaisuuden käsite perustuu ajatukselle siitä, että ihminen on elinpiirissään sitoutunut useammalle kuin yhdelle paikkakunnalle. Tämä ilmenee esimerkiksi vapaa-ajan asumisena mökkikunnalla, monipaikkaisena asumisena ja monipaikkaisessa työssä. Monipaikkainen väestö siis käyttää palveluja useamman kuin yhden kunnan alueella. Näiden palveluiden mitoittaminen ja kohdistaminen sekä ympärivuotisille että monipaikkaisille asukkaille on vaikeaa, sillä monipaikkaisuutta ei nykyisellään Suomessa tilastoida. Pysyvän väestön mukaan tehtävä tilastointi antaa monin paikoin puutteellisen kuvan alueen todellisesta väkiluvusta, ja näin sekä vääristää kuvaa palveluiden tarpeesta että ohjaa mahdolliset kehitysavustukset tilastollisesti kasvaville alueille. Tämän tutkielman tarkoituksena on perehtyä niihin keinoihin, joilla perinteisesti taantuvana nähtyjen suomalaisten maaseutualueiden palvelurakennetta voitaisiin kehittää monipaikkaisuuden ja sen toimivamman tilastoinnin kautta.

Tutkielman tulosten perusteella monipaikkaisen väestön tunnistaminen ja tilastointi voi olla lähitulevaisuudessa merkittävässä asemassa harvaan asuttujen alueiden aluekehityksessä tarjoamalla todenmukaista ja ajantasaista tietoa suunnittelun ja kehityksen pohjaksi. Monet valtion selvitys- ja tutkimusjulkaisut tunnistavat monipaikkaisuuden käsitteen ja sen merkityksen kehitystoiminnassa, sekä tuore tutkimus ja keskustelu monipaikkaisuuden mahdollisuuksista on runsasta. Monipaikkaisuuden avulla voidaan kehittää laajasti muun muassa terveys-, kulttuuri-, koulutus- ja turvallisuuspalveluita. Tärkeässä asemassa ovat myös infrastruktuuripalvelut, kuten kattavat ja toimivat tietoliikenneyhteydet. Vaikka monipaikkaiset palvelut voivat tarjota merkittäviä hyötyjä, on otettava huomioon myös niiden kääntöpuolet, kuten kustannukset, etäpalveluiden laaduntarkkailu ja käyttöönoton ongelmat. Tämän vuoksi monipaikkaisuus vaatii yhä kattavaa lisätutkimusta toimivamman tilastoinnin rinnalle. Monipaikkaisuus voi tarjota uuden vastakaupungistumisen diskurssin nykyisen kaupungistumiskäsityksen rinnalle, mutta sen tunnistaminen, tutkimus ja hyödyntäminen vaatii vielä runsaasti työtä.

Sisältö

1 Johdanto	3
2 Teoreettiset lähtökohdat.....	5
2.1 Kaupungistuminen ja vastakaupungistuminen.....	5
2.2 Monipaikkaisuus	6
2.2.1 Monipaikkainen asuminen.....	7
2.2.2 Monipaikkainen työssäkäynti.....	8
3 Monipaikkaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa	9
3.1 Monipaikkaisuuden historia ja tutkimus	9
3.2 Monipaikkaisuus sosiaalisena ilmiönä.....	11
4 Monipaikkaisuus ja palvelutarjonta aluekehityksen näkökulmasta.....	13
4.1 Palvelutarjonnan nykyisyys.....	13
4.2 Palvelutarjonnan kehittämisen mahdollisuudet monipaikkaisuuden keinoin	17
4.2.1 Terveyspalvelut	18
4.2.2 Kulttuuri- ja opetuspalvelut.....	20
4.2.3 Infrastruktuuripalvelut.....	23
4.2.4 Turvallisuuspalvelut	24
5 Pohdinta ja johtopäätökset	25
5.1 Monipaikkaisuus maaseutualueiden palvelurakenteen kehityksessä	26
5.2 Lisätutkimuksen tarve	28
Lähdeluettelo.....	30

1 Johdanto

Suomalaisen maaseudun rauha, turvallisuus ja luonnonläheisyys ovat piirteitä, jotka nousevat usein ensimmäisenä esiin, kun pohditaan suomalaisen aluerakenteen rikkauksia. Nämä piirteet vetävät monia puoleensa, ja noin kolme neljästä vuoden 2016 asukasbarometriin vastanneista kertoi itselleen ihanteellisen asuinalueen olevan maaseutumainen tai pientalovaltainen ympäristö (Strandell 2017: 90). Maaseudun asema julkisessa keskustelussa antaa kuitenkin varsin päinvastaisen kuvan: useille maaseutu näyttääytyy taantuvina alueina ja tyhjinä kylänraitteina vailla palveluita tai mahdollisuuksia. Maailmanlaajuinen kaupungistumisen trendi vaikuttaa myös Suomessa, ja tilastojen mukaan väestö keskittyykin kasvaville alueille. Tämän seurauksena on kehä, jossa julkiset kehitysrahoitukset kohdistuvat usein juuri näille tilastollisesti kasvaville alueille, ja “taantuvat” maaseutualueet jäävät yhä vahvemmin kehityksestä jälkeen (Lehtonen 2019: 22). Tuoreiden tutkimusten valossa ilmenee kuitenkin, etteivät viralliset tilastot kerro koko totuutta väestön alueellisesta jakautumisesta. Syynä tähän on monipaikkaisuus, eli ilmiö, jossa ihminen on sitoutunut yhtä aikaa useampaan kuin yhteen paikkaan.

Monipaikkaisuus voi ilmetä yleisimmillään kausiasumisena, esimerkiksi mökkeilyinä, mutta myös arjen monipaikkaisuutena, johon sisältyy muun muassa työ tai opiskelu jossain muualla kuin kotipaikkakunnalla. Monipaikkaisuus ohjaa ihmisen toiminta-alueita useammalle kuin yhden kunnan alueelle, mutta tämä toiminta jää lähes kokonaan tilastoimatta, jolloin se ei myöskään juurikaan ohjaa aluekehityksen jakautumista, kuten esimerkiksi valtion rahoittamia infrastruktuuriavustuksia. Tämän kandidaatintutkielman tarkoitus on selvittää, kuinka monipaikkaisuuden tiedostaminen ja tilastoiminen voisi vaikuttaa suomalaisiin maaseutualueisiin ja erityisesti niiden palvelurakenteeseen. Työssäni tarkastelen monipaikkaisuuden ja suomalaisen maaseudun palvelurakenteen suhdetta ja mahdollisuuksia kahdesta näkökulmasta seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- 1) Miten monipaikkaisuus vaikuttaa maaseutualueiden väestörakenteisiin?
- 2) Kuinka maaseudun palvelurakennetta voitaisiin kehittää niin, että se parhaiten ottaisi huomioon ympärivuotisten asukkaiden lisäksi myös monipaikkaiset asukkaat?

Lisäksi kiinnitän erityistä huomiota siihen, kuinka uudenlaiset monipaikkaiset palvelumuodot voisivat tehostaa maaseudun palvelurakenteen saavutettavuutta ja toimivuutta kaikille alueen asukkaille, niin yksi- kuin monipaikkaisillekin. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tapauksessa kiinnitän huomiota myös siihen, kuinka monipaikkaisuus ja sen tuoma väestörakenteen muutos vaikuttaa nykyisellään maaseudun palveluiden käyttöasteeseen. Tämä antaa pohjaa keskustelulle siitä, millaisia palveluratkaisuja maaseutualueilla tarvitaan erityisesti monipaikkaisen väestön näkökulmasta.

Aiheen valintaan vaikuttivat useat tekijät. Ensimmäinen näistä on henkilökohtainen kiinnostus Suomen maaseutualueita ja niiden kehitystä ja elinvoimaisuutta kohtaan, sekä oma monipaikkaisen identiteetin kokemus. Monipaikkaisuuden tutkimus on toistaiseksi melko suppeaa, mutta aihe kasvattaa ajankohtaisuuttaan ja merkitystään maaseutututkimuksessa jatkuvasti, mikä tekee siitä erittäin ajankohtaisen ja tärkeän aiheen. Ongelmana on toistaiseksi monipaikkaisuuden ja siihen liittyvien käsitteiden tarkan teoreettisen pohjan luominen. Monipaikkaisuus käsitteenä on hyvin laaja, eikä sen täsmällisestä merkityksestä olla kansainvälisessä keskustelussa päästy täysin yhteisymmärrykseen. Työtä ja tutkimusta aiheen saralla tarvitaan siis vielä runsaasti. Aiheen kiinnostavuutta ja tärkeyttä aluekehityksen ja -politiikan kannalta avattiin edellisessä kappaleessa. Vaikka tällä hetkellä aluekehityksen toimintoja ohjaa pitkälti kaupungistuminen, on tulevaisuuden suunnittelussa ja politiikassa otettava huomioon myös vastakaupungistumisen ilmiö, johon monipaikkaisuus voi joiltakin osin vaikuttaa. Monipaikkaisuus voi tuottaa vastakaupungistumista esimerkiksi niissä tapauksissa, joissa normaalisti kaupungissa työskentelevät muuttavat osa- tai kokoaikaisesti etätyömahdollisuuksien parantuessa työskentelemään vaikkapa kesämökiltä käsin.

Monipaikkaisuuden tutkimus on lisääntynyt erityisesti 2000- ja 2010-luvuilla, ja suomalaistakin tutkimusta on aiheesta saatavilla. Tässä tutkielmassa käytetyissä lähteissä korostuvat monipaikkaisuuden tuorein tutkimus sekä eri ministeriöiden ja valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan aluekehitykseen liittyvät selvitykset ja julkaisut. Lähdemateriaali on pitkälti suomalaista tutkimusta ja painottuu Suomen maaseutualueisiin, mikä on otollista tämän tutkielman painotuksen osalta. Aloitan avaamalla monipaikkaisuuteen liittyviä teoreettisia lähtökohtia, jonka jälkeen siirryn syvemmin monipaikkaisuuden merkityksiin suomalaisessa yhteiskunnassa. Käsitelen monipaikkaisuuden historiaa ja aiempaa tutkimusta, monipaikkaisuutta sosiaalisena ilmiönä sekä monipaikkaisuuden ja maaseudun palvelurakenteen suhdetta

nykyisellään sekä sen mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Lopuksi muodostan esitetyn tiedon pohjalta johtopäätökset, ja esittelen joitakin mahdollisia monipaikkaisuuden ja palvelurakenteen kehityssuuntia.

2 Teoreettiset lähtökohdat

2.1 Kaupungistuminen ja vastakaupungistuminen

Kaupungistumisella tarkoitetaan yhteiskuntarakenteiden muutosta, jossa poliittisten, taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöllisten prosessien vaikutuksesta väestö keskittyy yhä voimakkaammin kaupunkialueille. Kaupungistumista ajavat myös monet paikalliset fyysiset tekijät, kuten esimerkiksi topografia ja luonnonvarat. Kaupungistumista mitataan vertaamalla kaupunkimaisilla alueilla asuvan väestön osuutta kokonaisväestöön. Suurimmat kaupungistumisluvut korreloivat vahvasti alueen taloudellisen kehityksen kanssa: esimerkiksi Saksassa ja Islannissa jopa 89 % väestöstä asuu kaupunkimaisilla alueilla, kun taas Afrikan kehittyvillä alueilla, esimerkiksi Burundissa ja Eritreassa vastaava luku on alle 25 % (Knox 2009: 112). Kaupungistuminen on vahvaa myös Suomessa. Vuosien 1995–2017 välillä Suomen laaja metropolialue ja monipuoliset korkeakoulupaikkakunnat kasvoivat tässä järjestyksessä väestömäärällisesti 26 % ja 15 %, kun taas maaseutumainen seutu sen sijaan on tuona aikana kokenut 18 % väestömenetyksen (Tervo 2019: 256). Nämä tilastot tarjoavat selkeän kuvan Suomen kaupunki-maaseutu-tasapainon muutoksesta.

Kaupungistumiskehityksen niin kutsuttuna vastavoimana on vastakaupungistuminen. Käsite viittaa nimensä mukaisesti toimintaan, jossa väestöliike suuntautuu keskittymistä väljemmille alueille. Kyse ei kuitenkaan ole mustavalkoisesta kaupunki-maaseutu-asetelmasta, vaan vastakaupungistuminen suuntautuu usein melko lähelle kaupungeja ja palveluita. Ilmiön taustalla ovat esimerkiksi kasvukriittiset strategiat sekä yksilön pyrkimys parantaa elämänlaatuaan. Tähän liittyy esimerkiksi monipaikkaisen kausiväestön hakeutuminen väljemmin asutuille alueille, jotka tarjoavat vaikkapa luontokokemuksia ja hiljaisuutta, joita ei kaupunkimaisella asuinpaikkakunnalla ole saatavissa (Mitchell & Bryant 2009: 319–322). Suomessa vastakaupungistuminen on toistaiseksi jäänyt tutkimuksissa vähemmälle huomiolle, mutta tuore tutkimus osoittaa Suomalaisen aluekehityksen käyvän kaupungistumisen rinnalla

myös vastakaupungistumisen prosessia jossain määrin myös monipaikkaisen kausiväestön toimesta. Kesäaikaisen kausiväestön alueellista painopistettä tutkittaessa havaittiin, että tuo keskipiste liikkuu vuosittain noin 100 metriä koilliseen, mikä on täysin päinvastainen liikesuunta vuosittaisen tilastoidun, yksipaikkaiseksi oletetun väkiluvun suuntaan nähden (Lehtonen & Vihinen 2020: 107; Adamiak ym. 2016: 1036). Tämä havainto osoittaa kaupungistumisen ja vastakaupungistumisen rinnakkaiset ja yhtäaikaiset todellisuudet, mikä puolestaan alleviivaa myös monipaikkaisuuden merkitystä nyky-yhteiskunnassa ja aluesuunnittelussa.

2.2 Monipaikkaisuus

Tilastoissa ja tutkimuksissa ihminen oletetaan usein yksipaikkaiseksi toimijaksi: hän asuu, toimii ja maksaa veroja sille paikkakunnalle, mihin hänet on asetettu kirjoille. Tähän näkökulmaan perustuu pitkälti myös suomalainen yhteiskuntasuunnittelu (Lehtonen ym. 2020: 71). Tuoreen näkökulman ja tutkimuksen valossa tämä ei kuitenkaan täysin vastaa todellisuutta. Monipaikkaisuudella tarkoitetaan yksilön siteitä useampaan kuin yhteen paikkaan. Toisin kuin turismissa, yksilö on jollakin tapaa sitoutunut toiseen paikkakuntaan, esimerkiksi mökkikuntaan. Nämä siteet voivat liittyä esimerkiksi asumiseen, työhön, vapaa-aikaan ja identiteettiin. Monipaikkaisen ihmisen elinympäristö siis koostuu kaikista hänelle jollain tapaa olennaisista paikoista sekä liikkumisesta näiden välillä (Haukkala 2011: 6). Tämä voi eri määritelmien mukaan tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilö toimii useammassa kuin yhdessä paikassa: työ voi olla eri kunnassa kuin asuinpaikka, tai lomat vietetään kesämökkikunnassa (Lehtonen ym. 2019: 7). Toisaalta, vaikka ihmisen fyysinen toimintaympäristö rajoittuisikin vain yhden paikan alueelle, hän voi olla identiteetiltään monipaikkainen. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sellaisia ihmisiä, joilla on siteitä vaikkapa synnyinkuntaansa, tai niitä, jotka kokevat olevansa samaan aikaan sekä kaupunkilaisia että maalaisia (Haukkala 2011: 31). Vaikka monipaikkaisuus ilmiönä ei olekaan varsinaisesti uusi, on siihen kohdistuva tutkimus verrattain alkuvaiheessa. Tämä näkyy erityisesti siinä, ettei monipaikkaisuuden käsitteelle ole yhtenäistä teoreettista määritelmää (Weichhart 2015: 378). Useita teoreettisia lähtökohtia on tutkimuksissa sovitettu monipaikkaisuuden käsitteelle (Weiske ym. 2015), mutta lopputulemana aiheen tutkimuksissa on todettu, ettei kattavaa teoreettista pohjaa ole vielä näkyvissä (Weichhart 2015: 389).

Monipaikkaisuuden erilaisia muotoja on runsaasti. Yksinkertaisimmillaan monipaikkaisuus voidaan jakaa vapaaehtoiseen ja pakotettuun monipaikkaisuuteen. Näistä marginaalisempi ilmiö on pakotettu monipaikkaisuus. Nimensä mukaisesti pakotettu monipaikkaisuus on kaikki ne monipaikkaisuuden muodot, jotka eivät ole vapaaehtoisia. Suomen Ympäristökeskuksen (2020) mukaan pakotettu monipaikkaisuus koskettaa noin 30 000 suomalaista. Heistä hieman vajaa 5000 on asunnottomia, saman verran turvapaikanhakijoita ja noin 20 000 on kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria (SYKE 2020). Vapaaehtoiset monipaikkaisuuden muodot koskettavat miljoonia suomalaisia päivittäisessä arjessa, eikä yksilön monipaikkaisuus yleensä rajoitu vain yhteen muotoon. Näitä muotoja ovat monipaikkainen asuminen, työssäkäynti, vapaa-ajanvietto, matkailu ja perhesyihin liittyvä monipaikkaisuus. Perhesyihin liittyvä monipaikkaisuus käsittää esimerkiksi kahden kodin välillä liikkuvat lapset, etäomaishoidon sekä eri osoitteissa asuvat pariskunnat. Myös opiskelu tuottaa monipaikkaisuutta, kun opiskelijat muuttavat opiskelupaikan takia toiselle paikkakunnalle (SYKE 2020). Nämä tekijät vahvistavat kuvaa siitä, että monipaikkaisuus on yleinen ja iso osa arkea, vaikka sen merkitys on tutkimuksissa aiemmin sivuutettu. Koska suomalaisen maaseudun kannalta merkittävimmät monipaikkaisuuden muodot ovat monipaikkainen asuminen, erityisesti kausiasuminen, sekä monipaikkainen työssäkäynti (Pitkänen ym. 2017: 97), näihin muotoihin perehdytään syvemmin seuraavissa kappaleissa.

2.2.1 Monipaikkainen asuminen

Monipaikkaisella asumisella tarkoitetaan järjestelyä, jossa henkilö asuu ja yöpyy useammassa kuin yhdessä asunnossa vuororytmisesti (Dittrich-Wesbuer ym. 2015: 410). Tällaisiin käytäntöihin lukeutuvat työhön liittyvä monipaikkainen asuminen, matkailu esimerkiksi matkailuvaunulla tai -autolla sekä vapaa-ajan asuminen esimerkiksi kesämökeillä (Haukkala 2011: 12). Tällainen lomailuun tarkoitettu, vuororytmisesti tapahtuva asuinpaikan vaihtaminen on kenties suomalaisen monipaikkaisuuden merkittävin tekijä: Suomessa on kesämökkejä noin puoli miljoonaa, ja noin 40 % suomalaisista on mahdollisuus hyödyntää mökkiä. Ne, joilla tämä mahdollisuus on, viettävät mökillä keskimäärin 43 päivää vuodessa (Adamiak ym. 2017: 1039). Adamiakin ym. (2017: 1040) mukaan sekä mökkejä säännöllisesti hyödyntävien ihmisten määrä että keskimääräinen mökillä vietetty aika on viimeisen vuosikymmenen ajan olleet nousussa. Edellä mainittujen syiden ja ilmiön

laajuuden vuoksi moni monipaikkaisuutta käsittelevä artikkeli ja tutkimus ymmärtää monipaikkaisuuden nimenomaan vapaa-ajan asumisena, vaikka kokonaisuudessaan monipaikkaisuuden muodot ovat moninaiset. Kesämökkien maantieteellisen jakautumisen vuoksi sitä on myös helpoin mitata alueellisesti (Lehtonen ym. 2020: 70). Vaikka yleiset tilastot tuottavat kuvaa autioituvasta maaseutualueesta, monipaikkaisen asumisen tutkimus on osoittanut, ettei aluerakenteen kehitystä voida todenmukaisesti tulkita pelkästään näiden tilastojen pohjalta. Monipaikkainen vapaa-ajan asuminen vaikuttaa merkittävästi erityisesti taantuvina pidettyjen alueiden aluerakenteeseen: useilla alueilla alueen käyttö muuttuu kausittaiseksi vapaa-ajan-asukkaiden nostaessa kesäkuukausien väkilukua, ja kausittain kasvavien alueiden osuus Suomen aluemuodostumista olikin vuonna 2016 yli 41 % (Lehtonen ym. 2020: 80).

2.2.2 Monipaikkainen työssäkäynti

Monipaikkaisen asumisen tavoin työstä johtuva monipaikkaisuus ulottaa ihmisen päivittäisen elinpiirin useammalle kuin yhdelle alueelle samanaikaisesti. Monipaikkaisuutta synnyttävät esimerkiksi pitkät työmatkat, työkomennukset, kotikunnan vähäiset työmahdollisuudet, määräaikaisten työsuhteiden sekä kahden palkansaajan perheiden yleistymisen (Pitkänen & Strandell 2018: 7). Työstä johtuvan monipaikkaisuuden yleisin muoto on työssäkäynti asuinpaikan rajojen ulkopuolella. Tähän ryhmään kuuluu noin kolmannes työssäkävijöistä (Pitkänen ym. 2020a). Yli 80 000 työssäkävällä työmatka on pidempi kuin 100 km. Työmatkan pidentyessä alkaa yleistyä myös kakkosasuminen, eli toisen asunnon hankkiminen työssäkäynnin mahdollistamiseksi. Tällöin monipaikkaisesta työssäkäynnistä tulee myös monipaikkaista asumista. Kaukana työskentelevät voivat asua työaikoinaan ja komennuksillaan myös vuokrahuoneissa tai hotelleissa. Mikäli kakkosasunto sijaitsee yli 100 km päässä vakituisesta asunnosta, henkilö on oikeutettu verotuksen työasuntovähennykseen. Vaikka pitkää työmatkaa kulkevia on yli 80 000, työasuntovähennyksestä saa noin 10 000 henkilöä (Pitkänen ym. 2020a). Tämä voi johtua siitä, että monelle on taloudellisempaa hyödyntää työasuntovähennyksen sijaan työmatkakuluvähennyksestä, jota maksetaan yli 800 000 henkilölle (Pitkänen & Strandell 2018: 11).

Toinen työstä johtuvan monipaikkaisuuden muodoista on kausityö, joka työllistää vuosittain noin 80 000 työntekijää, jotka jakautuvat pääasiassa matkailun, maatalouden ja kaivosalan työpaikoille (Pitkänen ym. 2020b). Kausityö voi tuottaa monipaikkaista työtä pitkien

työmatkojen ja toisen asunnon muodossa, mikäli etäisyys asuinpaikkakunnalta kasvaa tarpeeksi suureksi (Pitkänen & Strandell 2018: 10). Kausityöskentely on erityisesti syrjäisemmille ja maaseutumaisille alueille tärkeä monipaikkaisen työssäkäynnin muoto. Pelkästään Lapissa työskentelee 5000–10000 kausityöntekijää vuosittain (Pitkänen ym. 2020b). Erityisesti matkailuun liittyvän kausityön odotetaan kasvavan ja pitkien työmatkojen ja kakkosasumisen maaseudulla yleistyvän, mikäli matkailuala kasvaa voimakkaasti (Pitkänen & Strandell 2018: 11). Myös kausityötä on vaikeaa tilastoida sen sesonkiluontoisuuden vuoksi.

Kolmas työstä johtuvan monipaikkaisuuden muoto on teknologian merkityksen kasvaessa yleistynyt etätyö. Etätyö voi lisätä monipaikkaisuutta työn joustavuuden ansiosta: liikkuminen ja päivittäinen elämä esimerkiksi kodin ja mökin välillä helpottuu, kun työnteko ei sido yhteen paikkaan. Tämä voi lisätä monipaikkaista asumista maaseudulla, kun työtä voidaan tehdä vapaa-ajan asunnolta käsin (Pitkänen & Strandell 2018: 12). Vuoden 2015 osalta arvioitiin, että etätöitä tehtiin noin joka kymmenenneltä mökiltä käsin (FCG Finnish Consulting Group Oy 2016). Toisaalta etätyö voi vähentää monipaikkaisuutta, kun työasuntojen tarve vähenee. Teknologian ja tietoliikenneyhteyksien kehittyessä etätyön yleistyminen voi erityisesti vähentää maaseudulta kaupunkiin suuntautuvaa monipaikkaista työntekoa (Pitkänen & Strandell 2018: 11–12). Covid-19-pandemia nosti suomalaisten etätyöläisten määrän noin 1,2 miljoonaan, ja etätyön osuuden oletetaan jäävän aiempaa suuremmaksi myös pandemian jälkeen (Pitkänen ym. 2020c).

3 Monipaikkaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa

3.1 Monipaikkaisuuden historia ja tutkimus

Kuten monipaikkaisuuden käsitettä tarkasteltaessa todettiin, monipaikkaisuus on hyvin laaja ilmiö nykyaikaisessa maailmassa. Globalisoituvassa ja mobiilissa ympäristössä ihminen laajentaa elinpiiriään monenlaisiin erilaisiin paikkoihin niin työn, asumisen kuin vapaa-ajanvieron ja perheenkin vaikutuksesta. Siinä missä suomalaisella maaseudulla sata vuotta sitten elänyt saattoi syntyä, kasvaa, työskennellä, vanheta ja kuolla saman talon pihapiirissä, nykyään yhä harvempi jää maaseudulle. Osassa suomalaista maaseutua on nähtävissä muutos maanviljelyyn keskittyneestä agraariyhteiskunnasta teollisuusyhteiskunnaksi, ja tätä myötä maaseudun muuttuminen asumismaaseuduksi, jonka merkitys korostuu työympäristön sijaan asuinpaikkana

(Aarrevaara 2015: 16). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteikö maaseudulla tehtäisi työtä. Monipaikkaisen työskentelyn ja sitä tukevien tekijöiden, kuten alati kehittyvien tietoliikenneyhteyksien ja etätöiden yleistymisen vaikutuksesta maaseudulla on kuitenkin mahdollisuus toimia monipuolisena ja mielekkäänä työ- ja asuinpaikkana (Aarrevaara 2015: 155).

Koska käsitys ihmisen monipaikkaisuudesta on aiemmin ollut vajavainen, on sen osuus myös tutkimuksissa pitkälti ohitettu. Tähän vaikuttaa myös ajallinen merkitys, sillä useat monipaikkaisuuden käsitteeseen perehtyneet ja sitä määrittäneet tutkimukset ja katsaukset on julkaistu vasta reilusti 2000-luvun puolella, esimerkiksi saksalaisten Michaela Schierin (2009) ja Nicola Hiltin (2007) toimesta (Haukkala 2011: 8). Tämän vuoksi myös ilmiön teoreettinen pohja on vielä muutamista katsauksista huolimatta huteralla pohjalla. Monipaikkaisuudella on käsitepohjaa maantieteen lisäksi myös sosiologian alalla, mikä tuo omat näkökulmansa käsitteen teoreettiseen määrittelyyn. Määrittepohjaa on haettu muun muassa rationaalisen valinnan teoriasta, arkipäiväisestä sosiologiasta ja toimijaverkkoteoriasta (Weiske ym. 2015). Kuten aiemmin todettiin, mikään näistä katsauksista ei ole tuottanut vakaata teoreettista viitekehystä monipaikkaisuuden tutkimukseen. Myös tämä on voinut osaltaan jarruttaa monipaikkaisuuden sisäistämistä uusissa tutkimuksissa. Puute on kuitenkin huomioitu aluemaantieteellisen tutkimuksen kentällä, ja ongelmaan on tartuttu myös Suomessa monilta eri tutkimuspohjilta. Esimerkiksi kausiväestön ja maaseudun terveystalouden tutkimuksessa on nostettu esiin yksipaikkaisuuden epäkohta.

Tilastointikäytäntöjen vuoksi vuosittain muodostettavat väestötilastot esittävät virheellisen kuvan alueen todellisesta väestöstä vuoden aikana, sillä nämä tilastot pohjautuvat henkilön asuinpaikkaan vuoden viimeisenä päivänä (Lehtonen ym. 2020: 69). Tämä tilastointitapa ei huomioi lainkaan esimerkiksi monilla maaseutumaisilla alueilla kesäkuukausina nousevaa väkilukua, eikä toisaalta huomioi vaikkapa talviesonkiin liittyvien kausityöläisten osuutta joidenkin kuntien väkilukuun. Koska aluerakenteen tutkimus ja siihen liittyvä suunnittelu nojaavat pitkälti näihin tilastoihin, monipaikkaisuutta ja monipaikkaista väestöä, esimerkiksi kausiväestöä, ei huomioida suunnittelussa tai päätöksenteossa riittävällä tasolla (Lehtonen ym. 2020: 71). Aluekehityksen tasolla tämä voi tarkoittaa sitä, että monia moderniin monipaikkaiseen maailmaan sopivia kehityskulkuja, innovaatioita ja toimenpiteitä jää havaitsematta, kun alueet optimoidaan yksipaikkaiselle väestölle. Käytännössä tämänkaltaiset, osaltaan virheelliset tilastoinnit ja niiden pohjalta toteutettu aluesuunnittelu ja esimerkiksi palvelurakenteen muodostaminen voi aiheuttaa

sen, että kausiväestön ruuhkauttaessa rajalliset ja alimitoitettut palvelut eivät ympärivuotiset paikallisetkaan tavoita tarvitsemaansa palvelua.

3.2 Monipaikkaisuus sosiaalisena ilmiönä

Suomen itsenäisyyden juhlarahaston eli Sitran suorittamassa Maamerkit-barometrissa selvitettiin suomalaisten identiteettikokemuksia kaupunki-maaseutu-kontekstissa. Vastaajat saivat barometrissä valita, kokivatko olevansa identiteetiltään maalaisia, kaupunkilaisia, sekä että vai ei kumpaakaan. Vuonna 2011 jopa 38 % vastaajista koki olevansa identiteetiltään sekä kaupunkilainen että maalainen, eli siis identiteetiltään monipaikkainen. Identiteetiltään monipaikkaisten määrä näytti myös olevan hienoisessa nousussa, sillä vuoteen 2009 verrattuna monipaikkaisten osuus oli noussut kahdella prosenttiyksiköllä. Eniten monipaikkaisiksi itsensä tunsivat pikkukaupungissa asuvat, joista yli puolet totesivat tuntevansa itsensä sekä kaupunkilaiseksi että maalaiseksi. Vähiten, noin neljäsosa vastaajista, monipaikkaiseen identiteettiin samaistuivat ison kaupungin keskustassa sekä maaseudun haja-asutusalueella asuvat (Haukkala 2011: 31–32). Sekä identiteetiltään että asuinpaikaltaan nämä vastaajat ovat siis selkeästi kaupunkilaisia tai maalaisia.

Monipaikkainen identiteetti voi muodostua monesta tekijästä. Yksi merkittävä tekijä on syntymäkunta. Vaikka syntymäkunta on yli kolmella miljoonalla suomalaisella eri kuin nykyinen asuinkunta, se ei kuitenkaan ole välttämättä merkittävin monipaikkaisen identiteetin lähde, tai välttämättä edes luotettava tekijä olettaa henkilön olevan identiteetiltään monipaikkainen. Syntymäkuntaa merkittävämpänä on nähty ne paikat, joissa henkilö on elämänsä aikana viettänyt aikaa (Haukkala 2011: 33). Tällaisia paikkoja voivat olla vaikkapa vapaa-ajan asunto tai sukujuuriin liittyvät paikat, esimerkiksi mummola. Koska nämä paikat eivät välttämättä koskaan kirjaudu henkilön asuinkunnaksi, on niitä vaikeaa tilastoida monipaikkaisen identiteetin tutkimuksen tueksi. Tämä on ongelmallista aluesuunnittelun kannalta, sillä mikäli monipaikkainen identiteetti vetää ihmisiä vaikkapa maaseudulle, voi sen palveluita olla vaikea mitoittaa todelliselle käyttäjämäärälle. Toinen monipaikkaisten ihmisten tilastointiin liittyvä ongelma on se, että osa henkilöistä ei ole välttämättä ikinä muuttanut kunnasta toiseen, vaan liittynyt toisen kunnan alueelle kuntaliitosten kautta (Haukkala 2011: 33). Mikäli tilastoista tarkastellaan ainoastaan

kotikunnan muutosta ja pyritään sillä luomaan kuvaa monipaikkaisten ihmisten määrästä, voi tämä tapa antaa monipaikkaisen identiteetin ilmiön laajuudesta virheellisen suuren arvion.

Monipaikkainen identiteetti voi ylittää myös valtion rajat. Tällä viitataan joko ulkomaalaistaustaisiin henkilöihin, jotka omaavat suomalaisen identiteetin, sekä ulkomaille muuttaneet suomalaiset, jotka yhä kokevat olevansa suomalaisia uudesta asuinmaasta huolimatta. Myös kaksoiskansalaisilla on virallisen kansalaisuuden lisäksi myös henkisiä siteitä useaan paikkaan. Esimerkiksi Suomessa on yli 50 000 kaksoiskansalaisuuden saanutta, joista suurin osa on venäläisiä, ruotsalaisia ja yhdysvaltalaisia (Haukkala 2011: 33).

Monipaikkainen identiteetti voi tuoda yksilön elämään mielekästä sisältöä ja avartaa mahdollisuuksia onnellisuuden ja hyvinvoinnin etsintään. Sillä on kuitenkin myös varjopuolensa. Osa väestöstä on monipaikkainen pakosta, mikä aiheuttaa monenlaisia ongelmia yksilön elämässä. Pakotettu monipaikkainen identiteetti syntyy monista yleismaailmallisista ja yksilön sosioekonomisista tekijöistä. Siihen ajavat esimerkiksi toimeentulomahdollisuuksien puute henkilön ”omaksi” tuntemallaan alueella sekä monenlaiset laajasti vaikuttavat tekijät kuten sodat ja konfliktit, väestönkasvu sekä luonnonmullistukset ja onnettomuudet (Haukkala 2011: 34). Esimerkiksi ilmastonmuutos voi aiheuttaa tietyillä alueilla olosuhteiden muutoksen, joka pakottaa alueen asukkaat muuttamaan, joko sään ääriolosuhteiden tai esimerkiksi viljelysmaan pilaantumisen vuoksi. Näin konfliktia pakenevien joukkoon liittyvät myös ilmastopakolaiset (Amnesty 2020). Ylikansallisen monipaikkaisuuden lisäksi monipaikkaisen identiteetin pakotettuja muotoja esiintyy myös Suomessa. Myös Suomessa on alueita, joissa esimerkiksi opiskelu- tai työmahdollisuudet ovat niin rajalliset, että toimeentulon perässä on muutettava kauaskin. Yksilöllä voi olla hyvin vahva tunneside ja halu sitoutua tiettyyn paikkaan, mutta toimeentulon varmistamiseksi on omaksuttava monipaikkainen elämäntapa. Tällaisia alueita voivat olla erityisesti näivettyvät maaseutualueet, joilta yritykset ja oppilaitokset yhä vähenevät. Tällaiset monipaikkaisen identiteetin pakotetut muodot voivat aiheuttaa monenlaisia ongelmia yksilön hyvinvoinnin kannalta. Mikäli ei koe kuuluvansa tiettyyn paikkaan, johon olosuhteet ovat pakottaneet, voi yksilö kokea esimerkiksi juurettomuutta, yksinäisyyttä ja turvattomuutta (Haukkala 2011: 35). Yksilön ongelmat voivat ilmetä myös henkisenä huonovointisuutena ja mielenterveysongelmina, minkä vuoksi olisi myös kansanterveyden ja -talouden kannalta hyödyllistä, että yksilö kykenisi elämään ja kehittämään itseään sillä alueella, johon tuntee kuuluvansa, esimerkiksi maaseudulla. Suomessa kaupungistuminen on johtanut maaseudun

kannalta alueellisesti epätasa-arvoiseen asemaan palveluiden keskittyessä kaupunkialueille, mikä on johtanut kaupunki- ja maaseutualueiden rajuun erilaistamiseen. Tämän vuoksi tarvitaan syvempää ymmärrystä ja tutkimusta monipaikkaisuudesta, jotta voidaan rakentaa niin globaalilla kuin kansallisella ja paikallisellakin tasolla ympäristöllisesti ja sosiaalisesti kestävää monipaikkaisuutta.

4 Monipaikkaisuus ja palvelutarjonta aluekehityksen näkökulmasta

4.1 Palvelutarjonnan nykyisyys

Globalisaation ja kaupungistumisen kiihtymisen seurauksena maaseutu ja sen palvelutarjonnan ylläpitäminen on ajautunut pulaan. Väestön muuttoliikkeen suuntautuessa maaseutualueilta kaupunkeihin väljemmin asuttujen alueiden palvelut jäävät vaille käyttäjiä, eikä monia palveluita ole enää kannattavaa ylläpitää. Lakkautusuhan alle joutuvat ja ovat joutuneet niin julkisen sektorin palvelut, kuten koulut ja virastot, kuin yksityisyrittäjienkin toimipaikat.

Nykytilanteessa maaseudun palvelut ovat pitkälti staattisia ja yksipaikkaisia, kuten perinteiset terveyskeskukset, kaupat ja koulut. Maaseudulla aiemmin tunnetut päivittäispalvelut, kuten kyläkaupat ja kauppa-autot ovat vähentyneet (Sireni ym. 2017: 47). Välimatkat niin päivittäispalveluihin kuin erikoisliikkeisiinkin voivat olla pitkiä, mikä aiheuttaa erityisesti vanhenevalle väestölle vaikeuksia saavuttaa palvelut. Yhtenä ratkaisuna on ollut fyysisiä välimatkoja poistava, 2000-luvun aikana kehittynyt palvelujen sähköistäminen, mutta tämä ei välttämättä tavoita maaseutualueiden käyttäjiä toivotunlaisesti. Tämä johtuu ikääntyvän väestön puutteellisista taidoista hyödyntää modernia tietotekniikkaa, sekä maaseudun huonoista tietoliikenneyhteyksistä (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 12). Näistä vaikeuksista huolimatta verkkokauppojen myynnit ovat myös maaseudulla yleistyneet. Maaseudulla ostetaan kaupunkia enemmän käyttötavaroita ja huonekaluja, sillä verkkokaupan tarjoamat kuljetukset ovat kivistä kaukana asuville merkittävä etu (Melkas 2014).

Suomessa terveyskeskusten ja -asemien verkko on suhteellisen kattava. Maaseutualueilla asuvista keskimäärin 20–25 % kokee, ettei ole saanut mielestään riittävästi terveyskeskuslääkärin palveluita (Sireni ym. 2017: 49). Vaikka suurin osa väestöstä on tyytyväinen palveluiden etäisyyteen ja saavutettavuuteen, saavutettavuudessa on suuria eroja alueiden välillä. Lapissa ja

Kainuussa lähes kolmasosa väestöstä asuu alueella, jolta on yli tunnin matka ympärivuorokautiseen päivystykseen. Laajasti kiistellyn sote-uudistuksen ja sen 12 laajan päivystyksen sairaaloiden käytännön pelätään heikentävän saavutettavuutta vielä entisestään (Rehunen 2016: 43).

Palvelurakenne vaikuttaa maaseudulla ikääntyvän väestön lisäksi myös nuoriin: koska etäisyydet ovat pitkiä, on nuorten palveluiden, esimerkiksi nuorisotalojen ja kirjaston käyttö pitkälti riippuvaista vanhempien ja muun perheen kuljetusavusta (Sireni ym. 2017: 34). Tämä asettaa maaseutu- ja kaupunkialueiden lapset ja nuoret taloudellisesti eriarvoiseen asemaan. On perheen varallisuudesta riippuvaista, millaisia mahdollisuuksia lapsilla ja nuorilla on harrastaa, käydä koulua ja ylläpitää sosiaalista elämäänsä. Eriarvoisuutta varallisuuden perusteella esiintyy tietenkin myös samojen alueiden sisäisesti, mutta maaseudulla ero korostuu pitkien välimatkojen vuoksi. Mahdollisuudet kotipaikkakunnalla ovat rajalliset, minkä vuoksi nuoren on esimerkiksi peruskoulun jälkeen muutettava kotoa, mikäli ammattikoulu tai lukio on kaukana. Tämä tuottaa nuorelle ja hänen perheelleen lisäkuluja esimerkiksi asunnon hankkimisen tai vuokraamisen muodossa (Sireni ym. 2017: 34). Kouluverkko onkin menneinä vuosina kutistunut, kun kouluja on lakkautettu ja yhdistetty. Maa- ja metsätalousministeriön Maaseutukatsauksen (Sireni ym. 2017: 51) mukaan vuosittain lakkautetaan keskimäärin 60 alakoulua. Tämä ei kuitenkaan välttämättä johdu oppilasmäärän laskusta, sillä oppilasmäärät lakkautetuissa kouluissa ovat olleet suhteellisen suuria. Syynä ovatkin yleensä kuntien taloudelliset tekijät. Koulujen lakkauttamisella on hyvin negatiivinen vaikutus maaseutualueiden vetovoimaan, sillä kyläkouluja pidetään yhtenä tärkeimmistä maaseudun vetovoimaisuuteen vaikuttavista tekijöistä: erityisesti niiden saavutettavuudelle ja turvallisuudelle annetaan maaseudulla arvoa (Sillanpää & Ålander 2017: 45).

Saavutettavuusongelmia koetaan maaseutualueilla myös kirjasto- ja kulttuuripalveluiden osalta. Maaseudun paikalliskeskuksissa ollaan verrattain tyytyväisimpiä kirjastopalveluiden saatavuuteen, mutta tyytymättömyys kasvaa kaupunkia kohti siirryttäessä: verrattain tyytymättömmimpiä ollaan kaupunkien kehysalueilla ja kaupungin läheisellä maaseudulla (Sireni ym. 2017: 54). Tämä voi johtua saavutettavien kirjastopalveluiden tyypeistä. Maaseudun paikalliskeskuksilla voi olla käytettävissään pieni kirjasto, mutta kaupunkien läheisiä alueita aiemmin palvelleiden kirjastoautojen saavutettavuus on huonontunut, sillä pysäkkien määrät ovat vähentyneet taajamien ulkopuolella. Tämä heikentää erityisesti autottoman ikääntyneen väestön ja lasten mahdollisuuksia kirjastopalveluihin. Kirjastoautopalveluiden saatavuus on huonointa

Kainuussa (Aluehallintovirasto 2015). Paikalliskeskukset tarjoavat myös muiden kulttuuripalveluiden tapauksessa enemmän kuin harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla. Näissä yli kolmasosa väestöstä on tyytymätön kulttuuripalveluiden saatavuuteen (Saarsalmi ym. 2014: 6).

Päivittäisten sosiaali- ja terveystalveluiden lisäksi tärkeässä asemassa maaseudun elinvoimaisuuden rakentamisessa on myös fyysinen infrastruktuuri. Maaseudun asukkaiden tyytyväisyyttä tutkiessa kritiikkiä saa erityisesti tiestön huono kunto. Ongelmana on myös jo valmiiksi huonokuntoisten tieosuuksien yhä heikentyvä kunto, mikä selviää tyytymättömien tienkäyttäjien määrän kasvusta (Sillanpää & Ålander 2017: 39). Tienkäyttäjien määrä maaseudulla voi olla vähäinen, mutta toimivan tieverkon merkitys sen käyttäjille ei kuitenkaan vähene, vaan peräti kasvaa työpaikkojen ja palveluiden siirtyessä keskittyneille alueille. Paikallisten asukkaiden lisäksi teitä käyttävät myös monipaikkaiset asukkaat ja läpikulkumatalla olevat (Sireni ym. 2017: 57). Tiestön kunnon lisäksi maaseudulla ollaan tyytymättömiä myös julkisen liikenteen määrään ja laatuun. Maaseutukatsauksen kansalaiskyselyssä vastaajista vain 4 % ilmaisi olevansa erittäin tyytyväinen julkisen liikenteen palveluihin, kun taas 36 % kertoi olevansa erittäin tyytymätön (Sillanpää & Ålander 2017: 38). Maaseudun liikenne nojautuukin vahvasti yksityisautoilun varaan. Noin neljäsosa Maaseutukatsauksen kansalaiskyselyyn osallistuneista vastasi käyttävänsä julkista liikennettä enemmän, mikäli yhteyksiä olisi paremmin saatavilla (Sillanpää & Ålander 2017: 40). Julkisen liikenteen huono toimivuus tuottaa ongelmia erityisesti maaseudun autottomille asutokunnille. Tällaisia asutokuntia on noin 19 % kaikista maaseutujen asutokunnista. Suurin osa sijaitsee kaupunkien läheisellä maaseudulla tai maaseudun taajamissa, joissa palvelut ovat lähellä. Erityisesti ikääntyville pitenevät matkat kodin ja palveluiden välillä vaikeuttavat elämää maaseudulla, ja palveluiden keskittyminen yhä kauemmas voi kasvattaa kuljetuspalveluita tarvitsevien määrää huomattavasti (Antikainen ym. 2017: 108–109).

Tiestön lisäksi maaseudulla kaupunkia heikommassa kunnossa ovat myös sähköverkot. Vikatilanteen sattuessa sähkönjakelun keskeytysten määrä ja niiden kestot ovat suurempia kuin kaupungeissa. Tämä johtuu esimerkiksi maaseutualueiden johtojen alttiudesta luonnonilmiöille sekä pitkistä etäisyyksistä, jotka hidastavat korjaustöitä (Sireni ym. 2017: 58). Sähköverkot ovat maaseudulla kaupunkia alttiimpia myrskyille ja lumihaitoille johtuen sähköverkon erilaisesta rakenteesta. Kaupungissa sähköverkot on vedetty maakaapeloinnilla suojaan luonnonilmiöiltä, kun taas maaseudulla yleisempi rakenne on ilmajohtoverkot (Energiavirasto 2015: 39).

Tietoyhteiskunnassa yhä tärkeämmässä asemassa on tietoliikenneverkkojen kattavuus ja toimivuus. Pyykösen ja Lehtosen (2016: 3) mukaan sen puute tai epäluotettava toiminta voi johtaa alueen elinvoimaisuuden, arjen sujuvuuden ja turvallisuuden heikkenemiseen. Sähköinen asiointi niin viranomaispalveluissa kuin ruokakauppojen tilauspalveluissa yleistyy jatkuvasti, ja sähköiset palvelut kasvattavat merkitystään niin yksilön kuin yritystenkin kannalta, minkä vuoksi toimivat ja kattavat tietoliikenneyhteydet ovat perusinfrastruktuurin tarve myös maaseudulla (Sireni ym. 2017: 59). Maaseudun tietoliikenteen parantamiseen onkin viime vuosina ohjattu runsaasti huomiota. Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun laajakaistayhteyksien parantamisesta oli vuonna 2008 kunnianhimoinen: tavoite oli vuoden 2015 loppuun mennessä taata 100 Mbit/s nopeudella toimiva laajakaistayhteys kaikille asukkaille ja yrityksellä enintään kahden kilometrin päässä sijaintipaikasta. Tavoitteeseen ei vuoteen 2017 mennessä oltu aivan ylletty: parhaiten suoriuduttiin Pohjanmaan maakunnassa, jossa 100 Mbit/s nopeus oli saatavissa noin 75 % kotitalouksista. Heikoin saatavuus taas oli Kainuussa, jossa vastaava lukema oli 66 % (Sireni ym. 2017: 60). Toinen heikkous liittyy laajakaistan yhteysmuotoihin: kaupungeissa on laajemmin saatavilla verrattain luotettavampi kiinteä laajakaistayhteys, kun taas maaseudun verkot nojaavat langattomiin yhteyksiin (Antikainen ym. 2017: 90). Kiinteän laajakaistan puute ruokkii myös kohtaanto-ongelmaa, jossa nopeat, kiinteät yhteydet puuttuvat juuri niiltä alueilta, joissa niistä olisi eniten hyötyä syrjäisen sijainnin muodostaman sijaintihaitan minimoimisessa (Pyykönen & Lehtonen 2016: 3).

Turvallisuuspalvelut, esimerkiksi viranomaisten määrä ja palvelut ovat Suomessa varsin keskittyneitä. Harvaan asutuilla alueilla palveluiden määrä on vähentynyt ja palvelupisteitä on lopetettu siellä, missä on vähän asiakkaita. Näin pelastustoimen resurssit on kohdistettu harvaan asutuilta seuduilta keskuksiin, joissa viranomaistoimintaa on tehostettu. Tämä ei kuitenkaan tarkoita turvallisuuspalveluiden tarpeen vähenemistä harvaan asutuilla seuduilla, sillä noin neljäsosa hälytystehtävistä tapahtuu näillä alueilla (Sireni ym. 2017: 65). Harvaan asutulla seudulla isompien henkilö- ja omaisuusvahinkojen riski on suurempi, mikä osaltaan johtuu pitkistä etäisyyksistä syntyvästä pidemmästä toimintavalmiusajasta (Sisäministeriö 2020: 33). Harvaan asutuilla alueilla yhteistyön merkitys niin eri viranomaisten kuin viranomaisten ja järjestöjenkin välillä korostuu. Erityisesti viranomaistoiminnassa pyritään siihen, että hälytystehtävän sattuessa mikä tahansa viranomainen paikalle ensimmäisenä pääsee osaa myös toimia tilanteessa. Usein tämä voi syrjäisillä alueilla ja erityisesti saaristossa olla rajavartija (Sisäministeriö 2014: 66).

Rajavartijoita onkin joillakin raja-asevilla koulutettu myös ensivastetehtäviin. Eniten esimerkiksi itärajan ympäristössä tehtäviä aiheuttavat liikenneonnettomuudet ja vanhusten sairauskohtaukset. Rajavartijoiden tehtävä hälytyksellä on aloittaa välitön ensiapu, kunnes varsinainen ensihoito tai pelastusyksikkö ehtii paikalle (Sieppi 2017). Kunnat tekevät tiivistä yhteistyötä myös sopimuspalokuntien kanssa, jotka ovat mukana noin joka toisella pelastustehtävällä (Sisäministeriö 2014: 52).

4.2 Palvelutarjonnan kehittämisen mahdollisuudet monipaikkaisuuden keinoin

Palvelurakenne on monin paikoin muutospaineessa, ja ympäristön muutos vaatii niin palveluntuottajilta kuin asukkailtakin sopeutumiskykyä. Nykyisellään harvaan asutut maaseutualueet eivät pysty vastaamaan nykyajan vaatimuksiin ja kilpailemaan kaupunkien kanssa samoilla liiketoiminnan aloilla. Siksi on tunnistettava maaseudun vahvuudet ja vetovoimatekijät sekä tuettava maaseutualueiden tavoitteellista kehittämistoimintaa, jossa konkreettisilla toimenpiteillä ohjataan alueita paikkaperustaisen kehittämisen pohjalta. Näin ei pyritä kehittämään maaseutualueita samoilla työkaluilla kuin kaupunkialueita, vaan tunnistetaan niiden yksilölliset voimavarat ja hyödynnetään niitä paikallisen tarpeen pohjalta (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 5). Tällaiseen aluekehitystoimintaan liittyy olennaisesti monipaikkaisuuden tunnistaminen ja huomioiminen. Monipaikkainen aluesuunnittelu ottaa huomioon kaksi näkökulmaa: monipaikkainen väestö ja monipaikkaiset palvelut. Monipaikkaisen väestön tapauksessa palvelurakenne suunnitellaan vastaamaan todellisen käyttäjäkunnan tarpeita. Todellisella käyttäjäkunnalla tarkoitetaan alueen tilastoidun väkiluvun, eli oletetun käyttäjäkunnan lisäksi niitä monipaikkaisia asukkaita, jotka eivät näy vuosittaisissa tilastoissa joko oleskelunsa kausittaisuuden vuoksi tai muista monipaikkaisuuteen liittyvistä syistä. Toinen näkökulma eli monipaikkaiset palvelut taas ovat monipaikkaisen ajattelun myötä syntyneitä tai kehityksessä olevia uudenlaisia palvelumuotoja. Nämä muodot voivat olla esimerkiksi monipalvelukeskuksia, joissa resurssit kohdennetaan paremmin monipaikkainen väestö huomioon ottaen, tai liikkuvia palveluyksiköitä, jotka kykenevät tarjoamaan palveluitaan joustavasti asiakkaan sijainnista riippumatta. Tavoitteena on löytää uusia, kustannustehokkaita ja toimivia palvelumuotoja, joilla voidaan kehittää suomalaisten maaseutualueiden palvelurakennetta todellista tarvetta vastaavaksi ja näin taata peruspalveluiden saatavuus myös harvaan asutuilla alueilla. Seuraavissa kappaleissa

maaseutualueiden palveluiden mahdollisuuksia tarkastellaan erityisesti terveystalouden, kulttuuri- ja opetuspalveluiden, infrastruktuuripalveluiden sekä turvallisuuspalveluiden näkökulmista.

4.2.1 Terveystaloudet

Terveystaloudet ovat yksi merkittävimmistä perustaloudtarpeista, ja sen tavoitettavuus tulisi taata kaikille. Harvaan asutuilla alueilla terveystaloudyksiköiden koko ja varustelu ovat verrattain vaatimattomat, mikä voi ruuhkauttaa palveluita ja vaikeuttaa niiden saamista esimerkiksi ajanjaksoina, jolloin alueella on runsaasti kausiväestöä. Jarruttavana tekijänä on myös palvelupisteiden sijainti. Kuten edellä todettiin, harvaan asuttujen alueiden asukkaista 20–25 % kokee, ettei saa riittävällä tasolla terveystaloudlääkärin palveluita (Sireni ym. 2017: 49). Tämä on merkittävä osa jo pelkästään alueen vakituudesta väestöstä, eikä laske mukaan monipaikkaisesta väestöstä, jonka oma virallinen terveystaloudsijaitsee jonkin muun kunnan alueella.

Vaikka monipaikkaisia terveystaloudtuotannon malleja on tutkittu vasta vähän, useita ratkaisuja on jo esitetty. Suurin osa näistä palvelumalleista perinteisen yksipaikkaisia, jotka ottavat huomioon myös monipaikkaisen väestön kysynnän, mutta myös liikkuvia monipaikkaisia palvelumalleja on ehdotettu. Monipaikkaisten palvelumallien kysyntään on ehdotettu ratkaisuksi erityisesti monipalvelupisteitä ja liikkuvia terveystaloudluiduita, kuten esimerkiksi palveluautoja, jotka tuovat terveystaloudt sinne, missä niitä tarvitaan. Terveystaloudluiden saatavuusongelmaan harvaan asutuilla alueilla on tutkittu myös laajennettujen ja optimoitujen terveystaloudsverkkojen mahdollisuutta (Lehtonen, Muilu & Vihinen 2019: 15). Kaikilla näillä malleilla on luonnollisesti hyvät ja huonot puolensa. Koska väkiluvun vaihtelu harvaan asutuilla alueilla on usein hyvin kausittaista, ei pysyvien uusien terveystaloudsusten avaaminen olisi kustannusten kannalta järkevää. Tämän sijaan monipaikkaisessa aluekehityksessä tulee ottaa huomioon kevyemmät palvelumallit, kuten esimerkiksi monipalvelupisteet. Nämä monipalvelupisteet voidaan sijoittaa esimerkiksi koulujen yhteyteen, esimerkiksi terveydenhoitajan tiloihin silloin kun niitä ei käytetä, ja niissä voidaan tarjota terveydenhuollon palveluita, tosin hieman suppeammassa määrin kuin terveystaloudsksissa. Monipalvelupisteiden taloudelliset edut syntyvät ylläpitokustannusten jakamisesta eri toimijoiden kesken, sekä ylimääräisten resurssien, kuten tyhjän tilan hyödyntämisestä. Säästöä syntyy myös, kun uutta toimipistettä ei tarvitse rakentaa (Lehtonen,

Muilu & Vihinen 2019: 12). Monipalvelupisteiden toiminta vaatii usein eri toimijoiden ja sektorien välistä yhteistyötä, mikä voi mutkistaa yksiköiden hallinnollista toimintaa ja johtamiseen liittyviä kysymyksiä (Moseley ym. 2004: 388).

Toinen esimerkki kevyemmistä monipaikkaisista terveystalvumalleista on liikkuva terveystalvuauto, jollaista on testattu jo esimerkiksi Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystalvuirissä, jossa käytössä on Mallu-auto, josta on saatavilla niin perusterveyden kuin suunterveydenkin palveluita (Lehtonen, Muilu & Vihinen 2019: 13). Tämä malli tarjoaa hyvin joustavaa ja yksilöllistä palvelua niille, joiden on esimerkiksi autottomuuden vuoksi vaikeaa saavuttaa tarvitsemansa palvelut. Liikkuvat palvelut eivät korvaa paikallisia pysyviä palveluita, mutta ne pystyvät täydentämään pysyvien palveluiden valikoimaa ja saavutettavuutta (Immonen ym. 2012: 14). Myös palveluautomallin toteutuksessa on omat haasteensa. Haasteita synnyttävät esimerkiksi palveluiden aikatauluttaminen ja reittien suunnittelu, sekä näistä viestiminen palvelun käyttäjille. Palvelu voi olla erityisesti ikääntyneelle väestölle vaikea käyttää ja oppia. Palvelun toimintakyky hyötyisi tulevaisuudessa myös aikataulujen muuttamisesta entistä joustavammiksi päivätasolla (Immonen ym. 2012: 38–39). Kevyemmät palvelumuodot vähentävät etäisyshaittaa palveluiden saavuttamisessa, mutta eivät kuitenkaan täysin korjaa alueellista epätasapainoa terveystalvuiden kokonaisvaltaisessa saavuttamisessa. Koska resurssit ja tilat ovat monipaikkaisissa palvelumuodoissa rajallisemmat, on selkeää, että myös tarjottavat palvelut eivät yllä paremmin varusteltujen yksiköiden tasolle. Esimerkiksi vuodeosastopaikkoja kevyet palvelut eivät usein kykene tarjoamaan, joten intensiivisempää hoitoa tarvitsevan on yhä haettava hoitoa kauempaa (Lehtonen, Muilu & Vihinen 2019: 12).

Terveystalvuiden saatavuutta monipaikkaiselle väestölle ja harvaan asuttujen alueiden asukkaille voisivat parantaa myös sähköiset palvelut sellaisissa tapauksissa, jotka eivät erityisesti vaadi potilaan ja hoitajan tai lääkärin fyysistä läsnäoloa samassa tilassa. Tämä vähentäisi liikkumistarvetta ja sen myötä myös kustannuksia. Motivaatiota sähköisten palveluiden kehittämiseksi lisää myös muiden sähköisten palveluiden yleistymisen ja ihmisten halukkuus niiden käyttöönottoon (Antikainen ym. 2016: 69). Toistaiseksi sähköisten palveluiden käyttö on Suomessa hyvin rajallista. Sähköisiä palveluita hyödynnetään esimerkiksi terveystalvuiden ajanvarauksessa, mutta ei varsinaisessa hoidossa (Lehtonen, Muilu & Vihinen 2019: 12). Tulevaisuudessa tähän voi olla nähtävissä muutosta: digitaalisten palveluiden arvioidaan pystyvän korvaamaan kansainvälisellä tasolla jopa 10 % fyysisistä palveluista (Rehunen ym. 2016: 40).

Sähköiset palvelut palvelevat harvaan asuttujen alueiden asukkaiden lisäksi myös monipaikkaisia asukkaita: mikäli oma terveyskeskus on kaukana senhetkisestä olinpaikasta, on jotkin palvelut kuitenkin mahdollista tavoittaa sähköisen yhteyden kautta.

Kesäasukkaiden palveluiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että vain noin 25 % ulkokuntalaisista asukkaista käytti kunnan terveystalouksia (Saaristoasiain neuvottelukunta 2006: 32). Nykyisessä terveydenhuoltojärjestelmässä asiakas ohjataan kiireettömissä tapauksissa virallisen kotikuntansa terveysasemalle, mikä luonnollisesti rajoittaa monipaikkaisten asukkaiden terveydenhuollon käyttöastetta oleskelukunnassa. Tämä käytäntö on voimassa riippumatta siitä, kuinka paljon aikaa asiakas todella viettää olinpaikkakunnallaan tai siitä, kuinka kaukana virallinen kotikunta sijaitsee (Lehtonen, Muilu & Vihinen 2019: 11). Mikäli esimerkiksi pitkäaikaissairauden vuoksi tarvitsee terveystalouksia säännöllisesti, sitoo tämä asiakkaan yhdelle paikkakunnalle, jotta tarpeellisen hoidon saanti on taattu. Kiireellisissä tapauksissa Suomessa saa terveydenhoitoa missä vain asuinkunnasta riippumatta, mutta myös kiireettömien tapausten kohdalla tarvittavan hoidon saanti tulisi taata kausiasukkaille ja muille monipaikkaisille asukkaille. Sähköisten palveluiden lisäksi ratkaisuksi tähän on esitetty myös kuntarajat ylittävää palveluseteliä (Haukkala 2011: 7). Yleispätevän palvelusetelin avulla vapautettaisiin ihmisten tarve saada sosiaali- ja terveystalouksia itse valitsemassaan paikassa, ja näin rikottaisiin myös olettamusta ja mahdollisen sairauden vaatimusta yksipaikkaisesta elämästä. Monipaikkaisen tutkimustiedon lisääntyessä on myös uusissa palveluverkkoselvityksissä otettava huomioon monipaikkaiset asukkaat ja palveluiden tasa-arvoistaminen myös heidän kannaltaan (Haukkala 2011: 7).

4.2.2 Kulttuuri- ja opetuspalvelut

Kenties yllättävänä tuloksena maaseudun kausiasukkaiden kuntapalveluiden käyttöä tutkittaessa havaittiin, että kaikista alueen palveluista monipaikkaiset asukkaat käyttävät eniten juuri kulttuuripalveluita: jopa 40 % Saaristoasiain neuvottelukunnan (2006: 32) kyselyyn vastanneista ulkokuntalaisista kertoi käyttävänsä kulttuuripalveluita, kuten museoita ja muita kulttuuritapahtumia. Vastaavasti kirjastopalveluita ilmoitti käyttävänsä 12 % vastaajista (Saaristoasiain neuvottelukunta 2006: 32). Kausiasukkaiden korkea käyttöaste kulttuuripalveluiden osalta viestii tarpeesta pitää yllä ja kehittää päivittäispalveluiden lisäksi myös

kulttuuripalveluita harvaan asutuilla seuduilla. Ongelmana on palveluiden mahdollinen matalampi käyttöaste esimerkiksi talvikuukausina, kun kausiasukkaiden määrä on vähentynyt. Ratkaisuna tähän voidaan nähdä esimerkiksi aukioloaikojen ja palveluiden kohdistaminen monipaikkaisten asukkaiden sesonkiaikaan, jolloin palveluita ei tuoteta ympärivuotisesti “turhaan” tai tappiollisesti. Tämä ei ole mikään uusi ratkaisu, sillä esimerkiksi monet maaseudun kotiseutumuseoista ja paikallisten yrittäjien kulttuuripalveluista ylläpitävät toimintaansa vain kesäisin.

Toinen vaihtoehto on kulttuurintuottajien kyky omaksua nopeasti uudet käytänteet ja tuotantotavat. Esimerkiksi Covid-19-pandemian pysäyttäessä Suomen kulttuuri- ja viihdealan lähes kokonaan vuonna 2020 monet konsernit, artistit ja muut kulttuuri- ja viihdealan toimijat siirtyivät live-konserttien ja -tapahtumien sijasta erilaisille verkkoalustoille. Näihin tapahtumiin myytiin lippuja kuin tavallisiin tapahtumiin, mutta asiakas sai nauttia tapahtumasta omalta kotisohvaltaan. Asiakkaalle tämä on monella tapaa taloudellisesti edullisempaa, kun yhtälöstä poistetaan esimerkiksi liikkumiseen ja yöpymiseen liittyvät kulut. Vaikka sisältö olisi näennäisesti sama, kyse on kuitenkin kahdesta täysin erilaisesta tapahtumasta ja kokemuksesta, eivätkä etätapahtumat voi täysin korvata kaikkea sitä, mikä kulttuurissa ja taiteessa liittyy itse live-tapahtuman kokemukseen. Maaseudun kulttuurintuottajille voi kuitenkin olla hyödyllistä tiedostaa nämä uuden ajan mahdollisuudet, ja mahdollisesti ulottaa toimintaansa myös sesonkikauden ulkopuolelle. Kuten monissa muissakin monipaikkaisissa palvelumuodoissa, etäyhteydet ja -palvelut voivat tarjota merkittäviä etuja niin palveluntarjoajille kuin asiakkaillekin myös maaseudulla (Antikainen ym. 2016: 7).

Kutistuva kouluverkko on yksi maaseudun kehitystoiminnan heikkouksista. Kuten Hannu Kydön ja Leena Aaltolan (2006) selvityksestä Muuttuva maallemuuttaja voidaan tulkita, sekä lasten että aikuisten koulutusmahdollisuudet ovat merkittävä tekijä asuinpaikkaa valitessa ja omalle asuinalueelle sitoutumisessa. Koulutuspalveluiden saavutettavuuden kannalta maaseutu ei esiinny ihanteellisena paikkana esimerkiksi lapsiperheille, joiden päivittäistä elämää pitkät koulumatkat voivat rasittaa. Tämän johdosta heitä on yhä vaikeampi houkutella muuttamaan maaseudulle (Haukkala 2011: 22). Moni maallemuutosta haaveileva voi joutua tyytymään unelmiinsa, sillä koulutusmahdollisuuksien puute estää muuton. Toisaalta maalaisiksi itsensä tunteva voi myös joutua muuttamaan kaupunkialueille koulutuksen perässä. Myös koulutuspalveluissa on siis syytä ottaa huomioon monipaikkaisuus ja sen mahdollisuudet. Lasten tapauksessa kysymys on mutkikkaampi, sillä kasvun ja kehityksen kannalta on oleellista, että

lapsella on yhteys turvallisiin aikuisiin ja ikätovereihinsa. Tämän vuoksi esimerkiksi etäkoulu ei ole realistinen odotus perusasteella, vaikka covid-19-pandemian aikana jotkut peruskoululaiset kävivätkin koulua kotoaan käsin. Perusasteen koulutuksen tapauksessa tulisi siis kohdistaa huomio ja voimavarat kattavaan kouluverkkoon, joka mahdollistaa myös lapsiperheiden elämän haluamallaan alueella. Näin vastattaisiin parhaiten tässä mielessä mahdollisten monipaikkaisten palvelutarpeeseen. Toki kattava kouluverkko hyödyttäisi myös maaseudun yksipaikkaisia asukkaita, mutta erityisesti se vastaisi niiden kaupunkilaisten tarpeisiin, jotka syystä tai toisesta olisivat halukkaita muuttamaan maalle (Sillanpää & Ålander 2017: 45).

Toisin kuin peruskouluikäiset lapset, toisen asteen opiskelijat, korkeakouluopiskelijat ja muut aikuisopiskelijat pystyvät yksilöllisen vaihtelevasti hyödyntämään myös etäopetusta. Kuten jo aiemmin todettiin, maaseudun nuoret joutuvat usein muuttamaan asuinpaikkakunnaltaan mahdollisesti suurempaan kaupunkiin lukion tai ammatillisen koulutuksen vuoksi, mikä synnyttää nuorelle ja perheelle taloudellisia kuluja kaupungissa asuvia enemmän (Sireni ym. 2017: 34). Ammatillinen koulutus toki vaatii kattavan osaamisen takaamiseksi lähiopetusta ja esimerkiksi harjoitteluja, mutta lukioissa ja korkeakouluissa voitaisiin hyödyntää opintolinjan salliessa enemmän myös etäopetuksen keinoja. Covid-19-pandemian aikana etäopetukseen vaadittava tekniikka ja käytänteet ovat kehittyneet pakon sanelemana, mikä tarjoaa pohjan toimivalle etäopetukselle myös pandemian jälkeen. Kaikille hyvin itsenäinen ja mahdollisesti yksinäinen opiskelutyylit ei tietenkään sovi, mutta etäyhteyksien tarjoaminen erityisesti harvaan asutuilla alueilla asuville voisi keventää perheiden taloudellista taakkaa ja tasoittaa koulutuksen alueellisia tasa-arvoeroja. Näiden alueellisten erojen tasaaminen toisen asteen opintomahdollisuuksissa voi tulevaisuudessa vaikuttaa myös nuorten mahdollisuuksiin päästä työelämään (Määttä & Määttä 2015: 5). Myös korkeakouluopiskelijoiden mahdollisuus opiskella vapaasti haluamastaan paikasta käsin, eikä yliopistokaupunkiin sidottuna, voisi parantaa myös harvaan asuttujen alueiden kykyä sitouttaa korkeakoulutetut alueelle. Tämä voi parantaa alueellista tasapainoa, jossa luovat ja koulutetut ihmiset tuovat inhimillistä pääomaansa myös harvaan asutuille alueille (Lehtonen & Vihinen 2020: 110).

4.2.3 Infrastruktuuripalvelut

Ihmislähtöisten sosiaali- ja terveystalouden sekä kulttuuri- ja koulutuspalveluiden lisäksi maaseutualueiden palvelurakenteessa tulee huomioida myös infrastruktuurin merkitys. Toimiva liikenneverkko palvelee paitsi alueen ympärivuotisia asukkaita ja kausiasujia, myös maa- ja metsätaloutta ja matkailua (Aarrevaara 2015: 157). Yksityisautoilu koetaan maaseutualueilla lähes välttämättömäksi (Sireni ym. 2017: 58). Liikenne näillä alueilla koostuukin lähinnä yksityisautoilusta, mutta myös rekkoja näkyy runsaasti syrjäisillä maanteillä. Autottomuus on maaseudulla ongelma, joka vähentää usein palveluiden saavutettavuutta. Muun muassa tämän vuoksi julkista liikennettä tulisi maaseutualueilla kehittää palvelemaan alueen asukkaiden tarpeita. On myös mahdollista, että toimiva julkinen liikenne parantaisi maaseutualueiden saavutettavuutta myös niille kaupunkilaisille, jotka eivät omista autoa. Tämä voisi tuoda alueille esimerkiksi uusia kausiasukkaita, kun mökille pääsisi vaivattomasti julkisen liikenteen keinoin. Kausiasukkaiden palveluiden käyttöä tutkittaessa todettiin, että kaikista maaseutukunnan palveluista eniten tyytymättömyyttä aiheutti julkisen liikenteen toimivuus (Saaristoasiain neuvottelukunta 2006: 33). Sujuva ja toimiva infrastruktuuri ja tieliikenneverkko voi toimia helpottavana tekijänä myös esimerkiksi monipaikkaisen etätyön harjoittamisessa maaseudulla.

Digitalisaation voimistuessa erityisesti luotettavat ja kattavat tietoliikenneyhteydet kasvattavat merkitystään palvelurakenteen ja alueellisen tasa-arvon ylläpitämisessä. Sähköisiä palveluita on niin terveydenhuollon kuin kulttuuripalveluidenkin osalta saatavilla yhä laajemmin, ja joissakin tapauksissa fyysisen palveluverkon keskittäminen tekee joistain sähköisistä päivittäispalveluista jopa välttämättömiä, mikäli pitkien välimatkojen kulkeminen on hankalaa. Tietoliikenneverkot mahdollistavat harvaan asutuille alueille monipuolisemmat julkisen ja yksityisen sektorin palveluvaihtoehdot, etätyön ja -opiskelun sekä erilaisia harrastetoiminnan ja viihteen mahdollisuuksia yhteisöille ja yksilöille (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 40). Nämä piirteet lisäävät valinnanvapautta harvaan asutun seudun ympärivuotisten asukkaiden palveluympäristössä, mutta myös mahdollistavat monenlaisia monipaikkaisen elämän piirteitä. Esimerkiksi etätyö vapaa-ajan asunnolta käsin tai vaikkapa harrastepiirin tapaamiseen osallistuminen toiselta paikkakunnalta käsin ei onnistu ilman toimivia tietoliikenneyhteyksiä.

Sitran mukaan monipaikkaisen palvelurakenteen tulevaisuudessa fyysinen liikenne siirtyy enenevässä määrin tietoliikenneverkkoon (Haukkala 2011: 37), mikä viittaa siirtymiseen fyysisestä kulutusyhteiskunnasta aineettomaan elämisyhteiskuntaan, jossa erityisesti viihteen ja vapaa-ajan palvelut koostuvat aineettomista kokemuksista materiaan sijaan. Myös elämisyhteiskunta korostaa monipaikkaisuuden mahdollisuuksia tästä kontekstista tarkasteltuna. Edellä mainittujen syiden vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että myös harvaan asuttujen alueiden tietoliikenneverkkoja ylläpidetään ja kehitetään valtakunnallista tasoa vastaavaksi, jotta palveluiden saavutettavuus pidetään tasa-arvoisena. Tämä toteutetaan esimerkiksi valokuiturunkoverkolla, joka takaa mahdollisimman monelle käyttäjälle nopean internetyhteyden kohtuullisella kustannuksella (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014: 40). Myös Lehtosen & Vihisen (2020: 109) mukaan toimivat ja nopeat yhteydet ovat “monipaikkaisuuden edellytys ja kynnysinvestointi, joka mahdollistaa taloudellisen toiminnan hajautumista”. Tämä hajautuminen toimii yksipaikkaisen keskittämisen vastavoimana ja vastakaupungistumisen ajurina. Aluekehityksellinen vaikutus näkyy erityisesti maaseutukuntien työllisyydessä ja väestössä: niillä kunnilla, joissa tietoliikenneyhteydet ovat hyvät, työllisyysaste ja työpaikkojen määrä on laskenut vähemmän kuin huonompien yhteyksien kunnissa; vastaavasti myös väestökato on näitä kuntia pienempi (Pyykönen & Lehtonen 2016: 64).

Jotta näitä tietoliikenneyhteyksiä voidaan pitää yllä kattavasti ja luotettavasti, on tärkeää kiinnittää huomiota myös sähköntuotannon infrastruktuuriin. Mikäli yhä suurempi osa palveluista, niin vapaa-ajan palveluista kuin välttämättömistäkin, asetetaan sähköverkon varaan, on taattava myös sähkönsaannin luotettavuus ja kattavuus. Palveluiden saavutettavuuden takaamiseksi edellisessä kappaleessa käsitellyt sähköverkon ongelmat ja uhat on minimoitava. Keinoja tähän ovat muun muassa maakaapeloinnin osuuden lisääminen sekä ilmajohtojen kunnossapidon ja korjaamisen ennakointi, mikä saavutetaan esimerkiksi sijoittamalla ilmajohtot helposti saavutettaville paikoille, kuten teiden varsiin (Sireni ym. 2017: 59).

4.2.4 Turvallisuuspalvelut

Turvallisuuspalveluita kehitettäessä ja suunniteltaessa on otettava huomioon palveluiden määrä ja sijainti niille alueille ja ajoille, jossa niitä tarvitaan. Palvelujen mitoituksen ei tule perustua ainoastaan ympärivuotisten asukkaiden määrään, vaan huomioida myös mahdollinen kausiväestön

aiheuttama väestönkasvu sesonkiaikoina. Näin huolehditaan siitä, että myös monipaikkainen väestö, joka on kirjoilla toisessa kunnassa, saa tarvitsemansa turvallisuuspalvelut nopeasti ja luotettavasti. Monipaikkaisuus onkin tutkimusten mukaan lisännyt turvallisuuspalveluiden tarvetta ja käyttöastetta kausittain kasvavilla alueilla (Sisäministeriö 2020: 19). Kuten monipaikkaisuuden tapauksessa muutenkin, myös paikkatiedosta harvaan asuttujen alueiden monipaikkaisuuden mallintamisessa tarvitaan lisätutkimusta, jotta toimintatapoja ja linjauksia turvallisuuden edistämiseksi voidaan kehittää (Sisäministeriö 2020: 20). Myös turvallisuusalojen työntekijöiden työmuotoja on mahdollista kehittää monipaikkaisuuden pohjalta: esimerkiksi palokuntalaisten mahdollisuus toimia osana vapaa-ajan asunnon kunnan sopimuspalokuntaa voisi laajentaa osaamista yli kuntarajojen sekä oleskelupaikan ja varsinaisen työpaikan välillä (Sisäministeriö 2020: 34). Turvallisuutta voisivat lisätä julkisten palveluiden lisäksi myös yksityiset palvelut, kuten esimerkiksi vartiointi- ja kiinteistöhuoltoyritysten tarjoamat talonmiespalvelut, jotka huolehtivat monipaikkaisten asukkaiden kiinteistöistä näiden ollessa toisaalla (Haukkala 2011: 37). Varsinaisten turvallisuuspalveluiden, kuten vartiointin lisäksi myös talonmiespalvelut voivat tarjota turvaa: asutun näköinen pihapiiri ei välttämättä esittäydy varkaille ja muille rikollisille niin otollisena kohteena kuin asumattoman näköinen kiinteistö. Säännölliset huolto- ja ylläpitotoimet voivat vähentää myös onnettomuuksista, kuten vesivahingoista syntyviä tuhoja joko varhaisen havaitsemisen tai jopa estämisen muodossa.

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Vaikka monipaikkaisuus on tutkimusaiheena verrattain uusi, on sen aihepiiristä löydetty jo monenlaisia tapoja kehittää päivittäistä elämää ja työskentelyä. Monipaikkaisten identiteettien tunnistaminen on tuonut ihmisen elinpiiriin uudenlaista moninaisuutta ja mahdollisuuksia hyvään ja itseä tyydyttävään elämään. Näiden mahdollisuuksien tavoittelu on merkittävässä asemassa aluesuunnittelussa, kun pyritään esimerkiksi mahdollistamaan ihmisten tarve asua juuri sillä alueella kuin haluavat. Tämä pätee erityisesti maaseutualueisiin, joissa asuminen on 1900-luvun lopulta lähtien käynyt kaupungistumisen myötä haastavammaksi. Kaupungit kykenevät tarjoamaan maaseutualueita laajemman valikoiman koulutus- ja uramahdollisuuksia, kattavammat päivittäis- ja terveyspalvelut ja jopa jossain mielessä turvallisemman elinympäristön. Kuten tässä tutkielmassa on todettu, maaseutualueiden palveluiden saavutettavuudessa on laajojakin

paikallisia ongelmia, joiden paikkaajaksi tarvitaan uusia innovaatioita ja ratkaisuja. Viime vuosikymmenten jopa paikoin epätoivoista maaseutupolitiikkaa tarkastellessa on selvää, etteivät nykyiset toimet saavuta toivottua lopputulosta sellaisenaan: asukasluvut laskevat ja kuntakeskukset hiljenevät väestön hakeutuessa parempien mahdollisuuksien äärelle.

Yhtenä ratkaisuna väestökadon hallintaan voidaan pitää monipaikkaisuuden tutkimusta, joka tunnistaa alueen väestörakenteen eri tavalla kuin perinteinen tutkimus, esimerkiksi edellä käsitellyn kausiväestön kannalta. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä pohdittiin monipaikkaisuuden vaikutusta maaseudun väestörakenteeseen. Edellä esitetyn teorian ja aiemman tutkimuksen pohjalta voidaan todeta monipaikkaisen väestön, erityisesti kausiväestön vaikuttavan maaseudun väestörakenteeseen paikoin merkittävästikin. Joillakin alueilla, esimerkiksi Etelä-Savossa väkiluku voi sesonkikuukausien aikana kasvaa jopa lähes kaksinkertaiseksi (Lehtonen 2019: 24). Tämä kausiväestö ei kuitenkaan näy virallisissa tilastoissa, jolloin se jää aluekehityksen kannalta varjoon. Tämä tilanne on kaikille asianomaisille epäedullinen, sillä kausiasukkaat saattavat jäädä vaille tarvitsemiaan palveluita, ja kunta ei kykene tunnistamaan monipaikkaisen väestön mahdollisuuksia alueen kokonaisvaltaisessa kehityksessä. Nykyinen tilastointikäytäntö antaa myös maaseudusta joissain tapauksissa tarpeettoman negatiivisen kuvan: vaikka ympärivuotinen väkiluku laskisikin, kausiväestön ja muiden monipaikkaisten asukkaiden lukumäärä voi tasata tai jopa kasvattaa kokonaisväkilukua (Lehtonen 2019: 21). Näin monipaikkaisuus ilmentää vahvasti käynnissä olevaa vastakaupungistumista, joka virallisissa tilastoissa ilmenee heikosti.

5.1 Monipaikkaisuus maaseutualueiden palvelurakenteen kehityksessä

Toinen tutkimuskysymys käsitteli palvelurakenteiden ja -muotojen kehittämistä monipaikkaisen väestön kannalta. Aiemman tutkimuksen tarkastelu tarjosi tähän kysymykseen laajasti ratkaisuja, esimerkiksi sähköiset ja liikkuvat palvelut, sekä toimivamman ja todenmukaisemman tilastoinnin nykyisten palveluiden tehokkaamman saavutettavuuden ja toiminnan takaamiseksi. Kuten Lehtonen (2019: 22) on huomauttanut, edellä mainitut virheelliset tilastot hidastavat ja estävät maaseutualueiden aluekehitystä esimerkiksi infrastruktuurin kehittämisen kannalta. Kehittämiss politiikassa huomio ja rahoitus kohdistuu usein tilastollisesti kasvaville alueille, joka mitataan tilastoidun väkiluvun mukaan, jonka johdosta kausittaisesti kasvavat alueet jäävät syrjään

kehityspoliittisista hankkeista (Lehtonen 2019: 22). Harvaan asuttujen alueiden ympärivuotiset ja kausittaiset asukkaat kuitenkin tarvitsevat näitä kehityshankkeita, kuten tiestön ylläpitoa ja nykyaikaisia tietoliikenneyhteyksiä siinä missä kaupunkialueidenkin asukkaat. Julkisen kehittämisrahoituksen suuntaaminen todellisen väkiluvun mukaan auttaisi paitsi nykyisiä asukkaita saavuttamaan laadukkaat ja tasavertaiset palvelut, myös toimimaan mahdollisena vetovoimatekijänä tuleville monipaikkaisille ja pysyville asukkaille. Esimerkiksi valokuidun tuominen uusille alueille voi vaikuttaa suoraan alueen mahdollisuuksiin talouskehityksen kannalta, ja tarjota entistä parempia mahdollisuuksia monipaikkaiseen elämään, kun esimerkiksi etätyömahdollisuudet vapaa-ajan asunnoilla paranevat (Lehtonen 2019: 26).

Vaikka monipaikkaisuuden tuomat edut ja mahdollisuudet ovat huomattavat, eivät ne ole täysin ongelmattomat. Monet monipaikkaisista palvelumuodoista pohjautuvat toimivan tietoliikenteen ja etäyhteyksien varaan, mikä aiheuttaa ongelmia ja epätasapainoista saatavuutta ainakin toistaiseksi. Tietoliikenneinfrastruktuuria ja sähköisiä palveluita tulisi kehittää toisiaan tukien, mikä vaatii kehitystoiminnalta merkittävää työpanosta ja resursseja. Ei ole taattu, että kunnilla olisi tämänkaltaisiin toimenpiteisiin varaa, varsinkaan jos tarvetta kehitykselle ei tunnisteta valtiollisten kehitysavustusten kannalta. Toisen ongelman sähköisille palveluille aiheuttaa mahdollisen käyttäjäkunnan ikärakenne. Erityisesti ikääntynyt väestö voi kokea uusien sähköisten palveluiden omaksumisen vaikeaksi, mikä hidastaa palveluiden käyttöönottoa ja estää niiden täyden potentiaalin saavuttamisen (Antikainen 2019: 46). Sähköiset palvelut voivat parantaa palveluiden saatavuutta, mutta erityistä huomiota on kiinnitettävä myös niiden tarjoamien palveluiden laatuun. On pohdittava sitä mahdollisuutta, voivatko esimerkiksi sähköisten terveyspalveluiden tai etäopiskelun tapauksessa saadut palvelut olla laadultaan tai sisällöltään heikommassa asemassa lähipalveluihin nähden.

Monipaikkaisten asukkaiden palveluiden käytöstä syntyy tuoton lisäksi myös kustannuksia kunnille. Joissakin palveluissa palvelumaksut kattavat kokonaan kustannukset, mutta useimmissa ilmaisipalveluissa, kuten kirjastoissa ja ulkoilureiteillä kustannukset katetaan kunnan kassasta. Tämä on kunnalle ongelmallista, sillä kausiasukkaat eivät tuo kuntaan verotuloja, joilla palveluita ylläpidetään. Eniten kustannuksia kausiasukkaat aiheuttavat pelastustoimen, kirjaston, elinkeinotoimen edistämisen ja rakennusvalvonnan osa-alueilla (Sisäministeriö 2006: 34). Ratkaisuja tarvitaan myös sille, kuinka kausiasukkaat osallistetaan kunnan toimintaan myös palveluiden tuottamisen kannalta niiden käyttämisen lisäksi. Suomessa on tutkittu ongelman

ratkaisemiseksi esimerkiksi kaksoiskuntalaisuuden mahdollisuutta, jossa asukkaat voisivat ilmoittaa esimerkiksi mökkikuntansa toiseksi asuinkunnakseen, jolloin myös osa veroista suuntautuisi tälle kunnalle. Tämä myös mahdollistaisi asukkaiden tiiviimmän sitouttamisen kunnan toimintaan ja yhteisöön antamalla vaikutusmahdollisuuksia, jotka vierailijalta puuttuvat. Valtiovarainministeriön (2018) julkaisemassa selvityksessä mahdollisen kaksoiskuntalaisuuden ongelmiksi kuitenkin tunnistettiin perustuslaillisia reunaehtoja, kuten äänioikeuteen ja vaalikelpoisuuteen liittyviä kysymyksiä. Myöskään verotulojen allokointia ei voida kuntien välillä toteuttaa perustuslain rajoitteista johtuen (Valtiovarainministeriö 2018: 65). Näiden rajoitteiden vuoksi kaksoiskuntalaisuudesta ei olisi toivottua hyötyä monipaikkaisuuden näkökulmasta, joten ajatus juridisesta kaksoiskuntalaisuudesta hylättiin ja ratkaisuja alettiin etsiä muualta. Monipaikkaisuuden kehittämisessä toivotaan kuitenkin entistä enemmän kausiasukkaiden ja muiden monipaikkaisten osallistamista, sillä se tukee myös kunnan elinvoimaa (Valtiovarainministeriö 2018: 66). Tämä osallistaminen voitaisiin toteuttaa uusien kokeilujen ja toimintatapojen avulla. Yksi esimerkki tästä on e-kuntalaisuus, jossa painottuu digitaalisuuden ja sähköisten vaikutus- ja viestintäkanavien merkitys (Valtiovarainministeriö 2018: 67). Nämä uudet mallit pyrkivät sitouttamaan kausiasukkaat ja muut monipaikkaiset asukkaat oleskelukuntaan ja sen toimintaan nykyisen lainsäädännön sallimissa rajoissa.

5.2 Lisätutkimuksen tarve

Kuten edellä on mainittu, monipaikkaisuus tutkimusaiheena on verrattain uusi ja pitkälti keskeneräinen. Nykyinen tutkimus luo vakaata pohjaa monipaikkaisuuden tutkimukselle, mutta on osaltaan puutteellinen. Tutkimus ja monipaikkaisuuden käsite kaipaa erityisesti yhtenäisen ja vakaan teoreettisen pohjan, jotta tutkimus olisi vertailukelpoista ja näin luotettavampaa. Myös käytetyistä termeistä tulisi päästä kattavampaan yhteisymmärrykseen: useissa tutkimuksissa monipaikkaisuus rinnastetaan ainoastaan kausiasumiseen tai mökkeilyyn, vaikka monipaikkaisuus käsitteenä sisältää myös monia muita muotoja. Useissa tutkimuksissa toki selvästi kerrotaan, missä kontekstissa monipaikkaisuutta käsitellään, mutta epäselvät käsitteet vähentävät silti tutkimusten vertailtavuutta ja luottamus pohjaa. Toinen ongelma on edellä käsitelty tilastojen virheellisyys, joka hidastaa monipaikkaisuuden tutkimusta ja näin myös siitä saatavien hyötyjen tarkastelua ja käyttöönottoa aluesuunnittelun ja -politiikan toimialoilla. Jotta ilmiön laajuudesta saadaan

virallisia ja luotettavia tilastoja, on monipaikkaisuudelle kehitettävä toimiva tilastointitapa. Lisätutkimusta kaivataan myös vaihtoehtoisten osallistamiskeinojen osalta, jotta kokeiluista löydettäisiin toimivimmat ratkaisut.

Monipaikkaisuus on uuden tutkimuksen myötä osoittautunut luultua merkittävämmäksi tekijäksi aluesuunnittelun kentällä. Ajatus ihmisen yksipaikkaisuudesta ja staattisuudesta on hämärtyneessä, kun monipaikkaisuus tarjoaa uusia näkökulmia niin monipaikkaiseen identiteettiin kuin toimintaan. Monipaikkaisuus myös tarjoaa uuden näkökannan vastakaupungistumiseen nykyisen vallalla olevan kaupungistumiskurssin rinnalle. Näiden uusien näkökulmien avulla maaseudun palvelurakenteelle avautuu monenlaisia entistä paremmin saavutettavissa olevia ja kustannustehokkaitakin palvelumuotoja, joista on hyötyä niin monipaikkaisille asukkaille kuin ympärivuotisille paikallisillekin. Jatkotutkimuksen myötä monipaikkaisuus voi olla vielä merkittävä tekijä Suomen maaseutualueiden elinvoimaisuuden parantamisessa.

Lähdeluettelo

- Aarrevaara, E. (2015). *Suomalainen maaseututaajama muutospaineessa*. Lahden ammattikorkeakoulu Oy:n julkaisusarja, osa 3. <https://www.theseus.fi/handle/10024/103835> 30.3.2021
- Adamiak, C., Pitkänen, K., & Lehtonen, O. (2016). Seasonal residence and counterurbanization: the role of second homes in population redistribution in Finland. *Geojournal* 82, 1035–1050. <https://doi.org/10.1007/s10708-016-9727-x>
- Aluehallintovirasto (2015). *Patio, kirjastopalveluiden saavutettavuus, valtakunnallinen arviointi*. <https://www.patio.fi/web/pepa-2015-valtakunnallinen/saavutettavuus1> 1.4.2021
- Antikainen, J., Honkaniemi, T., Jolkkonen, A., Kahila, P., Kotilainen, A., Lemponen, V., ... & Viinikka, A. (2017). *Smart Countryside – Maaseudun palveluiden kehittäminen ja monipuolistaminen digitalisaatiota ja kokeiluja hyödyntämällä*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 9/2017. Helsinki: Valtioneuvosto. http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/9_Smart+Countyside/2559835c-f503-4b03-a7f5-43aff632228a?version=1.0 1.4.2021
- Dittrich-Wesbuer, A., Kramer, C., Duchene-Lacroix, C., & Rumpolt, P. (2015). Multi-local living arrangements: Approaches to quantification in German language official statistics and surveys. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4), 409–424. <https://doi.org/10.1111/tesg.12160>
- Energiavirasto (2015). Sähköverkko-liiketoiminnan kehitys, sähköverkon toimitusvarmuus ja valvonnan vaikuttavuus 2015. <https://docplayer.fi/26325087-Sahkoverkkoliiketoiminnan-kehitys-sahkoverkon-toimitusvarmuus-ja-valvonnan-vaikuttavuus-2015.html> 5.4.2021
- FCG Finnish Consulting Group Oy 2016. *Mökkibarometri 2016*. Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö. <https://mmm.i/documents/1410837/1880296/Mokkibarometri+2016/7b69ab48-5859-4b55-8dc2-5514cdfa6000>
- Haukkala, T. (2011). *Monipaikkaisuus – ilmiö ja tulevaisuus*. Sitran selvityksiä 54. Sitra, Helsinki. <https://media.sitra.fi/2017/02/27172901/SelvityksiC3A454-2.pdf> 24.3.2021
- Ilmastonmuutos pakolaisuuden taustavoimana. Amnesty International. 21.7.2020. <https://www.amnesty.fi/ilmastonmuutos-pakolaisuuden-taustavoimana/> 31.3.2021

- Immonen, M., Koivuniemi, J., Natunen, S., & Laasonen, K. (2012). *Liikkuvat palvelukonseptit hyvinvointipalvelujärjestelmässä: Ikäihmisten hyvinvointipalvelutarpeet Etelä-Karjalan haja-asutusalueella*. Technology Business Research Center / Working Papers 24. https://www.lut.fi/documents/27578/78705/TBRC+Working+Papers+24_Liikkuvat+palvelukonseptit+hyvinvointipalveluj%c3%a4rjestelm%c3%a4ss%c3%a4.pdf/15c91623-a802-480c-9e81-98c2f676cb90 6.4.2021
- Knox, P. (2009). Urbanization. Teoksessa Kitchin, R. & Thrift, N. (toim.) *International Encyclopedia of Human Geography* 112-118. Elsevier Ltd. <https://www-sciencedirect-com.pc124152.oulu.fi:9443/referencework/9780080449104/international-encyclopedia-of-human-geography>
- Lehtonen, O. (2019). Monipaikkaisuus on vastakaupungistumista. Teoksessa Rantanen, M., Pihkala, T., Hyyryläinen, T., Kujala, S. (toim.) *Kohti dialogia – vapaa-ajan asuminen Etelä-Savon voimavaraksi*, 21–29. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/306043/Raportteja198.pdf?sequence=1&isAllowed=y> 14.4.2021
- Lehtonen, O., Muilu, T., & Vihinen, H. (2019). Monipaikkaisuus maaseudun terveystalouden mahdollistajana. *Maaseudun uusi aika* 2019(2). <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2019/09/MUA-2019-2-Lehtonen-Muilu-Vihinen.pdf> 23.3.2021
- Lehtonen, O. & Vihinen, H. (2020). Kohti kestävästä monipaikkaista yhteiskuntaa. *Maaseutututkimus* 2020(1), 103-111. <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/94489> 23.3.2021
- Lehtonen, O., Kotavaara, O., Muilu, T., Vihinen, H., & Huovari, T. (2020). Kausiväestö moninaistaa kuvaa aluerakenteen kehityksestä Suomessa. *Terra* 132(2), 69-84. Doi: <https://doi.org/10.30677/terra.85022>
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä YTR (2014). *Mahdollisuuksien maaseutu - maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2014-2020*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. <https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Mahdollisuuksien+maaseutu+25022014.pdf> 1.4.2021
- Melkas, P. (2014) *Kaupunkilaiset ostavat verkkokaupasta palveluita ja maalaiset tavaroita*. Hyvinvointikatsaus 4/2014. http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2014_04.html 1.4.2021

- Mitchell, C. J. A. & Bryant, C. R. (2009). Counterurbanization. Teoksessa Kitchin, R. & Thrift, N. (toim.) *International Encyclopedia of Human Geography* 319-324. Elsevier Ltd.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1524070309000449>
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1524070309000449/international-encyclopedia-of-human-geography>
- Moseley, M., Parker, G. & Wragg, A. (2004). MultiService Outlets in Rural England: The Co-location of Disparate Services. *Planning, Practice & Research* 19, 375–391.
<https://doi.org/10.1080/0269745052000343226>
- Määttä, M. & Määttä A. (2015). *Parempia ratkaisuja koulutuksen ja työn ulkopuolella olevien nuorten tukemiseen*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 16/ 2015.
http://vnk.fi/documents/10616/1456483/VNK+16_2015.pdf/2efb35eb-0f6e-4428-93bf-5998df7d983d 9.4.2021
- Pitkänen, Strandell, Rehunen, Sirén, Nurmio (2020a). Monipaikkaisuuskortit: Pitkästä työmatkoista johtuva monipaikkaisuus. Suomen ympäristökeskus SYKE.
https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_Suomi_VN_TEAS_Monipaikkaisuus#Monipaikkaisuuskortit
24.3.2021
- Pitkänen, Strandell, Rehunen, Sirén, Nurmio (2020b). Monipaikkaisuuskortit: Kausityö. Suomen ympäristökeskus SYKE.
https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_Suomi_VN_TEAS_Monipaikkaisuus#Monipaikkaisuuskortit
24.3.2021
- Pitkänen, Strandell, Rehunen, Sirén, Nurmio (2020c). Monipaikkaisuuskortit: Etätyö. Suomen ympäristökeskus SYKE.
https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_Suomi_VN_TEAS_Monipaikkaisuus#Monipaikkaisuuskortit
24.3.2021
- Pitkänen, K. & Strandell, A. (2018). Suomalaisen maaseudun monipaikkaisen asumisen muodot ja tulevaisuuden kehitys. *Maaseudun uusi aika* 26(2-3), 6-23. <http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2018/10/pitkanen-ja-strandell.pdf> 25.3.2021

- Pyykönen, M. & Lehtonen, O. (2016). *Tietoliikenneyhteyksien merkitys maatilojen ja kuntien kehityksessä*. Luonnonvarakeskus, Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 56/ 2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-304-8> 5.4.2021
- Rehunen, A., Reissel, E., Honkatukia, J., Tiitu, M. & Pekurinen, M. (2016). *Sosiaali- ja terveystalouden tarpeen, käytön ja tuottamisen alueelliset muutokset ja tulevaisuuden vaihtoehdot*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4/2016. http://vnk.fi/documents/10616/2009122/41_Sosiaali-+ja+terveyspalvelujen+tarpeen%2C+k%C3%A4yt%C3%B6n+ja+tuottamisen+alueelliset+muutokset+ja+tulevaisuuden+vaihtoehdot/2aac05d5-1734-44fd-8f59-2bfc31f2f10?version=1.1 1.4.2021
- Saaristoasiain neuvottelukunta (2006). *Mökkiläiset kuntapalvelujen käyttäjinä*. Sisäasiainministeriön julkaisu 24/2006. https://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Mokkilaiset_kuntapalvelujen_kayttajina_2006.pdf/287dd4d3-7b2c-4344-9fba-cbd758721fad/Mokkilaiset_kuntapalvelujen_kayttajina_2006.pdf.pdf 7.4.2021
- Saarsalmi, P., Koskela, T., Virtala, E., Murto, J., Pentala, O., Kauppinen, T., Karvonen, S. & Kaikkonen, R. (2014). *Terveiden ja hyvinvoinnin erot maalla ja kaupungissa vuonna 2013 – ATH-tutkimuksen tuloksia uuden kaupunki-maaseutu-luokituksen mukaan*. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 30/2014. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-404-5> 1.4.2021
- Sieppi, J. (2017). Hengenhätä ja ambulanssi kaukana? Syrjäseudulla apuun saattaakin rientää rajavartija. Yle uutiset 19.1.2017. <http://yle.fi/uutiset/3-9406409> 5.4.2021
- Sillanpää, K. & Ålander, T. (2017). *Maaseutukatsaus osa 2. Kansalaiskyselyn yhteenvetoraportti*. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 8/2017. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80601/MMM_8_2017_low.pdf?sequence=1&isAllowed=y 1.4.2021
- Sireni M., Halonen, M., Hannonen, O., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kahila, P., ... & Åström, C. (2017). *Maaseutukatsaus 2017*. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 7/2017. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80600/MMM_7_2017_low.pdf?sequence=1&isAllowed=y 31.3.2021

- Sisäministeriö (2014). *Turvallisuutta harvassa? Tilanneraportti turvallisuudesta harvaan asutulla alueella.* Sisäministeriön julkaisu 6/2014.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79003/062014.pdf> 31.3.2021
- Sisäministeriö (2020). *Harvaan asuttujen alueiden turvallisuus 2020.* Sisäministeriön julkaisu 2020:15.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162501/SM_2020_15.pdf?sequence=1&isAllowed=y 12.4.2021
- Strandell, A. (2017). *Asukasbarometri 2016 – Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä.* Suomen ympäristökeskuksen raportteja 19/2017.
<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/193009> 15.4.2021
- SYKE (2020). Elinvoimainen ja kestävä monipaikkainen Suomi. https://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Tutkimus_ja_kehittamishankkeet/Hankkeet/Elinvoimainen_ja_kestava_monipaikkainen_Suomi_VN_TEAS_Monipaikkaisuus#Monipaikkaisuuskortit
 24.3.2021
- Tervo, H. (2019). Kaupungistuminen kiihtyy: säilykö alueellinen tasapaino?. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 115(2) 254-262.
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/64793/1/low331086773kaksisuus22019176x245copy4250.pdf> 23.3.2021
- Valtiovarainministeriö (2018). *Millaista monipaikkaisuutta Suomeen - Selvitys kaksoiskuntalaisuudesta.* Valtiovarainministeriön julkaisu 3/2018.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160469/03%202018%20VM%20Kaksoiskuntaselvitys%20NETTI_final.pdf?sequence=1&isAllowed=y 15.4.2021
- Weichhart, P. (2015). Residential multi-locality: In search of theoretical frameworks. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4), 378-391.
<https://doi.org/10.1111/tesg.12156>
- Weiske, C., Petzold, K. & Schad, H. (2015). Multi-local living - The approaches of rational choice theory, sociology of everyday life and actor-network theory. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 106(4), 392-408. <https://doi.org/10.1111/tesg.12157>